

HOSPODÁŘSKÝ PARLAMENT JAKO ORGÁN STAVOVSKÉHO ZASTOUPENÍ.

I.

Ve veřejném mínění začíná poznenáhlu nabývati vrchu názor, že státní zřízení v té formě, jak je vybudovala tradiční nauka demokracie, nejsou taková, aby umožňovala státu překonati i doby obzvláště obtížné. Zejména lze mít za to, že ve veřejnosti stává se převládajícím mínění, že demokratický parlament neskytá záruku, že by správa státních věcí byla v rukou kvalitně nejlepších. Odtud pramení pak náměty a návrhy, jež — opírajíce se zhusta o vzory cizí — snaží se změnami některých institucí státních přispěti ke zlepšení dnešního stavu. Bylo by nesprávné zavíratí oči před tím, že kritické hlasy, které domáhají se toho, aby remedurami na tradičním demokratickém zřízení státním dospělo se k obrození celé demokratické myšlenky, přicházejí se stran nejrůznějších. Je zcela patrné, že i tam, kde dosud byly nejpevnější posice demokracie, jak byla vybudována v minulém století, není úplně jistoty v to, že bude lze vystačiti s dnešní úpravou a že nebude třeba přikročiti k nevyhnutelným změnám.

Je ovšem pochopitelné, že kritika není si v největší části vůbec vědoma dalekosáhlosti svých námětů, ba že ani ti, kdož vidí léčbu poměrů v opatření určitého rázu, nedovedou si dobře představití příslušný problém v jeho šíři. Dobře je možno pozorovati tuto názorovou neujasněnost a nepromyšlenost na projektu, jehož účelem je získati kvalitativně hodnotnější rozhodování nejvyššího státního orgánu v demokracii — parlamentu, totiž na námětu, aby druhá sněmovna (senát) byla nahrazena parlamentem hospodářským. Je sice nejvýš zajímavé, že s tímto návrhem přišel vůdce národně-sociální právě tak jako intelektuál strany republikánské, že v podstatě týž námět měli individualisté blízcí národní demokracii, stejně jako se k jeho autorství hlásí vedoucí činitel strany katolické. Sotva však chybíme, projevíme-li mínění, že všem, kdož dosud otázku hospodářského parlamentu u nás ventilovali, byla věc zcela jasná. Jde tu o myšlenku, která je sice vyslovena, avšak není přesně formulována. Myšlenka stává se ovšem nyní již majetkem stále širších vrstev; heslo „hospodářský parlament“ získalo na popularitě, jeho realizace zdá se slibovati zlepšení politických poměrů, proto se po ní důrazně volá. Rozšířením a popularisací návrhu nestal se ovšem návrh o nic konkrétnější, ba naopak vzdálil se od svých původců a nabyl ještě větší mlhavosti, která hraničí bezmála na obsahovou neurčitost článků víry.

Tato stať hodlá se zabývati problémem hospodářského parlamentu poněkud šířeji, neboť lze se domnívati, že právě princip demokracie žádá důrazně, aby otázky, jež se týkají základů státního zřízení, byly rozvinuty před veřejností, neboť doba, kdy změny státního zřízení bylo možno uskutečňovati přímou cestou od stolu toho, kdo byl jejich duchovním otcem, k závaznému příkazu, je již bohudíky daleko za námi. Již tím, že je práce otázce hospodářského parlamentu věnována, prozrazuje, že stanovisko autora k ní je principiálně kladné. Domnívám se totiž, že myšlenka hospodářského parlamentu v pojetí, jak je níže reprodukováno, může býti pro demokratickou soustavu vládní velmi plodná. Ovšem hned je nutno dodati, že problém, o který jde, je daleko a daleko složitější, nežli se mnohým z těch, kdož se realizace hospodářského parlamentu domáhají,

vůbec zdá. Bylo by také omylem domnívati se, že jde o novou ideu, která vyrostla teprve v poslední době z obtíží, jež demokratická soustava téměř všude prožívá. Nikoli, hospodářský parlament, jak je námi pojímán, je myšlenka stará již několik desetiletí, do jisté míry již ventilovaná a promyšlená.

Avšak novými se mně zdají býti okolnosti a předpoklady pro uskutečnění myšlenky. Jestliže ještě před poměrně krátkým časem bylo lze přecházeti přes návrhy na zřízení hospodářského parlamentu s úsměvem, odkazujícím návrhy do říše utopie, lze dnes snad s jakousi oprávněností říci, že doba pro tuto myšlenku zřejmě dozrává. Strukturální změny v naší společnosti přiblížily možnost její realizace podstatně, takže nelze již o hospodářském parlamentu mluvit jako o instituci našemu politickému nazírání zcela cizí, která by nemohla nikdy býti sladěna s ostatními institucemi demokratického státu.

Nejdůležitějším se jeví úkol ujasnit si, co se rozumí pod názvem hospodářského parlamentu (II.); po splnění tohoto předpokladu bude lze se zabývatí jeho ideovou konstrukcí a námitkami proti němu (III.), načež bude třeba alespoň zhruba dotknouti se praktické možnosti řešení v našich poměrech (IV.).

II.

Na první pohled bylo by lze usuzovati z názvu „hospodářský parlament“ na to, že v této instituci mají přijíti k výrazu ony elementy života veřejného, které jsou zúčastněny na hospodářském dění v širším slova smyslu. Takto by členové hospodářského parlamentu rekrutovali se především z řad těch, kdož jsou činní při produkci a oběhu hospodářských statků, ale také ti, kdož se hospodářskými otázkami zabývají ve svém povolání, ať praktickém nebo teoretickém. Ustavení takového hospodářského parlamentu dělo by se jmenováním, tedy volným výběrem, vázaným nanejvýše na návrhy určitých korporací, se strany hlavy státu. Toto pojímání, jež jest v nejšířších kruzích zajisté nejrozšířenější, lze nazvati naivním. Prokmitá v něm sice určitá ideologie o vlivu vrstev hospodářských na státní záležitosti, avšak jinak je zcela neujasněné a je v největších rozpacích, má-li odpověděti na otázku, jak bude hospodářský parlament tohoto druhu vřaděn do soustavy státních institucí a jaké budou jeho úkoly. Bohužel se zdá, že právě toto naivní pojímání mají na mysli odpůrci hospodářského parlamentu, neboť jinak nebvlo by lze dobře pochopiti námitky proti této instituci, jak o nich bude ještě řeč.

Politická i státovědecká literatura zabývá se však již delší dobu otázkami, jak doplniti (podle některých nahraditi) demokratickou soustavu parlamentární sněmovnou, která by byla věrným obrazem rozvrstvení obyvatelstva podle povolání. V demokratickém parlamentě je národ representován zástupci, kteří voleni jsou od všech občanů podle určitých politických programů. Ukazuje proto politická sněmovna, jak je obyvatelstvo rozvrstveno politicky, jaké směry a ideje mají převahu a které jsou v menšině. Naproti tomu „hospodářský parlament“ má býti institucí, ve které se sejdou zástupcové jednotlivých lidských povolání bez ohledu na své politické názory a přesvědčení. Název „hospodářský parlament“ není ani zcela případný a lze jej vysvětliti jenom tím, že valná většina obyvatelstva ve státě zabývá se ať přímo nebo nepřímou právě hospodářskou činností, takže hospodářský parlament znamená pak zastoupení obyvatelstva podle toho, jak je v hospodářském životě činné.

Nebylo by účelné celý vývoj této myšlenky na tomto místě sledovat, avšak musí býti zvláště zdůrazněno, že podmínkou sine qua non je v hospodářském parlamentu zastoupení opravdu všech vrstev obyvatelstva. Nelze prohlásiti aprioristicky, že by některé

povolání, jež lidská společnost vytvořila, bylo tak zbytečné, že nebylo by nutno k jeho existenci přihlížeti. Avšak nehledě ani k tomuto hledisku, rázu spíše mravního, musela by se instituce, jež je založena právě na jednotlivých lidských povoláních, potkati nutně s neúspěchem, kdyby ony složky společnosti, jež se věnují určitému povolání, byly vůbec při zastoupení povolání ponechány stranou. Vedle toho nesmí býti zapomínáno na okolnost nejvýš důležitou, jež se týká kulturního a duchovního života každého národa. Ona povolání, jichž úkolem a posláním je pracovati na duchovní kultuře lidstva, musí býti v hospodářském parlamentě zastoupena právě tak jako ona povolání, jež jsou přímo na hospodářském dění zúčastněna. Jinak by lidský život byl ještě více zmaterialisován, než jak to beztak poměry poválečné s sebou přinesly. Kromě toho zůstává stále nezvratnou pravdou, že ani v hospodářství nelze bez kultury a duchovního zdokonalení na dlouhou dobu setrvati.

Jak je patrné, mění se v této formulaci parlament hospodářský na parlament stavovský, jehož základnou jsou lidská povolání. Výraz „stavovský“ má ovšem jakousi hanlivou příchuť, neboť vzbuzuje představy státu středověkého, který charakterisován jest panstvím pouze některých stavů a úplnou státní bezvýznamností stavů jiných, daleko ostatně početnějších. Je přirozené, že moderní stavovství může se opírat pouze o stavy všechny, nikoli pouze o stavy privilegované. Jinak však nelze nijak popřít, že v principu jde o myšlenku tutéž, ovšem s tím základním rozdílem, že rodová příslušnost je nahrazena příslušností k určitému povolání.

Při této příležitosti je třeba ještě výslovně se zmíniti o tom, že výrazy stav či povolání nevyjadřují nijak totéž jako výraz třída. Tím myslíme seskupení těch, kdož jsou zúčastněni na hospodářském dění určitým způsobem, při čemž označení příslušnosti děje se podle hospodářských poměrů majetku nebo důchodu. Naproti tomu stav je výrazem pro pospolitost lidí, kteří vykonávají svá povolání v určité činnosti, při čemž k tomu, zda jsou na straně zaměstnavatelů či zaměstnanců se po případě nehledí. Je tedy označení třída výrazem pro vyjádření protiv, kdežto stavem se nazývá pospolitost všech lidí téhož povolání, takže ukazuje naopak na solidaritu. Ovšem nutno míti na mysli, že terminologie je značně neurčitá, takže o přesném ohraničení pojmů nelze mluvit.

Bylo již naznačeno, že hospodářský parlament jakožto zastoupení stavů není novou myšlenkou, dříve neznámou. Avšak myšlenka zdála se tehdy býti utopíí, neboť představa soudržnosti příslušníků téhož povolání nebyla ještě dosti nosná. Přispělo k tomu zajisté nemálo sdružování příslušníků téhož povolání v samostatné celky, jak jsme toho svědky v posledních dvou desetiletích v míře zcela nebyvalé. Lze dnes říci s určitostí, že není povolání, jehož příslušníci by nebyli organisováni, třebaže je to leckdy ve formě velmi volné. Tento společenský zjev má ovšem vývoj hodně neurovnaný. Příslušníci téhož povolání jsou sdruženi často v organisacích několika, mezi nimiž není žádného kontaktu, ba které se nezřídka přímo ocitají v bojích. Tuto okolnost nelze vysvětliti jinak nežli tím, že společenské hnutí organisační, jak došlo k výrazu v moderní době, nebylo nijak státní mocí usměrňováno, takže podléhalo jiným společenským vlivům a tlakům, čímž nutně se organisování tříštilo a navzájem se prolínalo. Přes všechny obtíže, které z tohoto do jisté míry divokého vývoje vznikaly a vznikají, zůstává však nepochybnou skutečností, že organisování příslušníků téhož povolání nabývá stále více půdy a přechází v rozvětvenou síť organisací, která svou mohutností ukazuje, že zájmy jiné nežli zájmy prýstící z povolání stávají se stále slabšími a jsou interesy stavovskými zatlačovány stále intensivněji do pozadí.

Povrchnímu pozorovateli by se mohlo zdáti, že zájem, který má svůj základ v povolání, je zájem ryze hospodářský. Tomu, kdo sleduje vývoj stavovského sdružování, neujde však, že tento zájem materiální není jediným, který ovládá rychle vznikající sdružování příslušníků téhož povolání. Lze připustiti, že zevnějším důvodem pro organisování podle povolání bývá nejčastěji moment hospodářský, totiž úvaha, že v semknutí příslušníků téhož povolání v jeden celek bude možno dosáhnouti spíše výhod materiálních pro jednotlivé členy. Avšak vedle tohoto zřetele hospodářského jde ruku v ruce i zřetel povahy etické; účelem organisování příslušníků téhož povolání je i zdvihnutí sebevědomí všech příslušníků, vzbuditi v nich přesvědčení o důležitosti stavu, jemuž náležejí, a upevniti jejich stavovskou čest. Není snad organisace, která by ve stanovách nepamatovala na to, že úkolem jejím je pěstovati soudržnost, vzdělávání a zdokonalování členstva a také urovnávání sporů mezi jednotlivými členy, právě tak jako bdíti nad vážností a ctí stavu. Jestliže momenty hospodářské přes to znatelně převládají, musíme si to vysvětliti jediné tím, že všeobecné poměry ve státě vrhají přirozeně i do organisací své stíny a že hospodářská síla umožňuje teprve řádné pěstování stránky duchovní.

Pro mohutné rozšíření organizační myšlenky podle povolání jsou symptomatickými i poměry v jednotlivých politických stranách. Ponecháme-li prozatím stranou politické strany rázu stavovského, můžeme s jistým překvapením konstatovati, že všechny strany, které svou organizační přitažlivost opírají o určitou ideu politickou, již dlouho s touto ideou vystačiti nemohou a jsou nuceny v rozsáhlé míře organisovati své politické straníky podle povolání, nechtějí-li se s nimi rozloučiti. Různé organisace, sdružení, svazy, jednoty, unie živnostníků, obchodníků, úředníků, lékařů, ustavované v rámci ideových politických stran, jsou dobrým dokladem dnešního společenského vývoje.

Tím jsme se již ocitli u vlivu organisací podle povolání na osudy státu. Nezajímá nás na tomto místě ta okolnost, že stát pokusil se organisace podle povolání zákonnými předpisy reglementovati, aby jich pak použil pro své účely správní (obchodní a živnostenské komory, komory advokátní, notářské a jiné komory stavovské); nemusíme se těmito zjevy, ač jinak jsou pro vývoj věcí typické, zabývatí proto, že podobné organisace podle povolání konají sice určité úkoly pro státní správu, avšak jsou velmi vzdáleny toho, aby mohly vykonávati jakýkoli vliv na řízení státu. Je však jisto, že organisace právními předpisy úplně negligované nejsou nijak na vedlejší koleji, pokud jde o vliv na státní záležitosti. Nemají a nevykonávají také svůj vliv cestou legální, prostě proto, že stát neposkytuje jim k tomu svým právním řádem možnosti, avšak uplatňují se nejrůznějšími zásahy a zákroky, jež ovlivňují vývoj státních věcí více nežli se na první pohled zdá. Představme si jen mocenskou posici svazu průmyslu, jednoty hospodářských družstev, svazu bank, odborových organisací zaměstnaneckých a pod. Zájmy těchto organisací jsou často lépe hájeny cestou nelegální, nežli by tomu tak mohlo býti tehdy, kdyby právní řád vymezil jim jejich místo při tvorbě právních předpisů nebo při rozhodování o konkrétních záležitostech. V každém případě je jejich situace také podstatně snažší, nežli by mohla býti tehdy, kdyby jim jejich úkol byl právním řádem řádně vykázán. Za dosavadního stavu věcí jsou totiž tyto organisace zcela neodpovědné, neboť jejich zasahování do státních záležitostí děje se jaksi anonymně, po tmě, aniž mohou býti při tom veřejností kontrolovány.

Jednotlivá povolání nespokojila se však tímto faktickým vlivem na státní záležitosti, uplatňovaným leckdy cestami velmi obtížnými a křivolakými, a přešla přímo do politické aktivity v té formě, že pro hájení svých zájmů na poli parlamentárním utvořila vlastní

politické strany. Strana republikánská, živnostenská a do jisté míry i sociálně demokratická jsou strany svého druhu stavovské, u nichž zájmy příslušníků určitého stavu jsou vedoucí směrnici jejich politiky. U některých stran převládá zájem stavovský naprosto, u jiných, zejména sociálně demokratické, je zatlačován ideou, která se se zájmy stavu částečně kříží. Postavíme-li se na stanovisko tradiční demokracie, nemůžeme říci, že by vývoj ke stavovským stranám, jakkoli je společenskými proudy naší doby plně legitimován, byl úplně žádoucí. Demokratický parlamentarismus žádá, aby poslanci zastupovali vždy celý národ, aby nebyli representanty pouze určitého stavu. Na druhé straně nezbyvá nežli uznati, že právní řád neumožňuje jednotlivým skupinám povolání uplatniti jejich zájmy v náležitě formě a na příslušném místě, takže jsou nuceny použití pro své zájmy cest, jež jsou jim jinak otevřeny. Není dobře ve vývoji politických poměrů býti prorokem, avšak sledujeme-li události posledních desetiletí a chceme-li v řetězu vývojovém spatřovati důsledek společenského nazírání a myšlenkového života lidstva, pak zajisté nechybíme, projevíme-li názor, že v nejbližší budoucnosti lze očekávati další vznik nových stran stavovských a ústup stran ideových. Zabrániti tomuto zjevu, s hlediska demokracie nevítanému, lze jen tenkrát, umožní-li se jinou cestou hájiti jednotlivým povoláním jejich zájmy a vykonávati vliv na řízení státu.

III.

Bylo ukázáno, že hospodářský parlament lze si představit jedině jako instituci sdružující zástupce rozličných povolání, jež pro duchovní a hospodářský život státu jsou rozhodujícím činitelem. Myšlenka stavovské representace je založena na předpokladu, že největším pojítkem mezi jednotlivci je jejich úzký svazek vyplývající z téhož povolání. Lidé téhož povolání nabývají znenáhla totéž nazírání na základní otázky života ve státě, přejímají od sebe různé zvyky i způsoby, přizpůsobující se navzájem tak, že tvoří pak skutečně jeden celek složený z částí více méně stejnorodých. Avšak jednotlivá povolání jsou často ve vzájemném zápasu. Různice názorové a protilehlé zájmy hospodářské vedou k ostrým protivám mezi jednotlivými povoláními. Za dnešního právního řádu, který nevyhovuje dostatečně společenským proudům, jež nabyly vrchu, odbývají se zápasy mezi stavy nebývale ostře, neboť není žádné platformy, na které by mohlo dojít k žádoucímu vysvětlení mínění protivných stran a vyrovnání názorů. Zájmy a názory jednotlivých povolání jsou vybojovány oklikami a pomocí prostředníků, kteří stanoviska různých stran zkreslují, takže kompromisy, jež nutně — nemá-li dojít k otevřenému boji — musí býti uzavírány, jsou kompromisy, které neuspokojují žádný stav a chovají již v sobě zárodky budoucích bojů.

Podmínkou nezbytnou je utvořiti základnu, na které by zájmy a názory jednotlivých stavů mohly býti jasně postaveny proti sobě, a forum, na kterém by protivy mohly býti odstraněny. Zdá se býti nutným, aby jednotlivé stavy mohly zblízka a bez prostředníků přesvědčiti se o názorech a potřebách stavů jiných a aby takto došly k důsledku jedině možnému, že existence jednoho stavu nemůže býti na újmu stavu jiného, naopak že všechny stavy mají své poslání práce na celém životě státním vedle sebe a ve vzájemném spolupůsobení.

Toto forum nemůže býti demokratický parlament, jehož základní myšlenka je zcela jiná. Není možno chtíti od instituce, jež reprezentuje politické směrnice celého národa, aby mohla také býti věrným obrazem a zástupcem jednotlivých stavů. Pro volbu poslance rozhodují motivy zcela jiné nežli zřetely na zájmy povolání, ježto také úkol

poslance demokratického parlamentu je zcela odlišný od úkolu zástupce určitého stavu.

Instituce, jež by sdružovala zástupce jednotlivých povolání, je právě ona, kterou mají na mysli ti, kdož horují pro hospodářský parlament. Je však otázkou nad jiné důležitou, zda demokratické státní zřízení snese živel stavovský, který má základní svou myšlenku ve zcela jiné sféře nežli ji má demokracie. Při záporné odpovědi na tuto otázku bylo by logické voliti buď nadále setrvání na linii tradiční demokracie a prohlášení vývoje stavovské myšlenky za podružný a přechodný zjev společnosti lidské, anebo odhodlati se k opuštění demokracie a přebudování celé stavby státní na ideji stavovské.

I když se postavíme na stanovisko, že každá forma státního zřízení může zúplna vyhovovati potřebám lidské společnosti pouze potud, pokud je zcela ve shodě s celkovým myšlenkovým životem národa, takže ovšem podléhá pak účelnost a vhodnost formy státního zřízení názorovým změnám, jak se právě mění myšlenkové proudy, národ ovládající, přes to můžeme snad říci s jistou určitostí, že demokratická forma státu a jeho vedení se dosud nevyžilo. Kotví ovšem veskrze v poměrech uplynulých desetiletí, takže postupnou změnou poměrů stává se kulturní hodnota její předmětem určité skepse, avšak nezdá se, že by myšlenkové proudy dneška poskytovaly již dostatečně jasný obraz toho, co by mohlo demokracii v nejbližší budoucnosti vystřídati. Na druhé straně nelze si zapírat, že právě rozšíření demokracie, jak jsme ho svědky zejména po válce světové, odhalilo její vady a nedostatky, jichž náprava je dnes na všech stranách intensivně hledána. Avšak prostředky, jež mají demokracii dopomoci ke zdokonalení, nemohou býti takového rázu, aby její základnu podkopaly. Není nezajímavé, že ani fašistická Itálie, ač prohlásila se ústy svých reprezentantů často bez obalu proti demokratické soustavě státní, neodvážila se do důsledků odstraniti vše to, co demokracie na instrumentech vládnutí vytvořila. Poslanecká sněmovna, vzešlá ovšem z voleb, u nichž lze o demokracii mluvit jen s použitím největší dávky eufemismu, byla zachována jako politický útvar vládní moci, třebaže její demokratický ráz, značně zeslabený způsobem volebním, byl ještě více setřen prvky stavovskými. Ačkoli však byl jako vrcholný orgán stavovské výstavby státu utvořen nový státní orgán v národní radě korporací, již svěřeny jsou některé úkoly, příslušející podle tradičního nazírání demokracie sněmovně, přece jen sněmovna poslanecká zůstala ve svých funkcích; můžeme usuzovati nejvýš pravděpodobně, že síla demokratické myšlenky, jež tkví v parlamentárním zřízení, není ani v Itálii oslabena natolik, aby bylo lze přikročiti k odstranění posledního zbytku demokracie, jímž je poslanecká sněmovna. Jediné bolševické Rusko svou soustavou sovětů uplatnilo do všech důsledků stavovskou myšlenku, ovšem značně zkreslenou tím, že politický vliv je vyhrazen pouze stavům privilegovaným a nikoli všem. Takto je však stavovství ve své podstatě znehodnoceno tak, že není možno z ruského příkladu činiti žádné dedukce.

Právě tak jako nelze v dnešní době pokládati za možné, aby státní zřízení bylo od základu přebudováno od demokracie ke stavovství, bylo by však zaslepeností neviděti, že stavovství je problémem, jehož řešení vymáhá doba, i že demokracie ukazuje některé nedostatky, jež nutno v zájmu klidného vývoje společenského života národního podchytili. Není nic více na snadě, nežli zdokonaliti demokracii tím, co jako nový mohutný myšlenkový proud ovládá dnešní život lidské společnosti, totiž stavovstvím. Demokracie jako pevná hráz ochrany individua bude takto účelně doplněna stavovstvím jako tmelem, který jednotlivá individua spojuje v silná kolektiva. Ideový rozpor mezi demokracií a stavovstvím nenastane, jestliže podchytili se stavovství v pravý okamžik a bude-li mu vykázáno vhodné místo v soustavě státního zřízení, v jehož rámci se bude

moci činně a plodně zúčastniti na správě státních osudů. Tuto možnost vidím v tom, bude-li jednotlivým stavům resp. jejich delegátům poskytnuta možnost hájiti své zájmy a vyrovnávati je se zájmy jiných stavů v nejvyšším státním orgánu, jehož druhou složkou byla by politická sněmovna. Vedle hospodářského parlamentu na stavovském podkladě, který by nahradil dnešní senát, zůstala by poslanecká sněmovna, tvořená přímým hlasovacím právem, jejímž úkolem nejprřednějším by bylo udávati politické směrnice pro vedení státu a spolupůsobiti s hospodářským parlamentem na všech zákonodárných akcích, při čemž by stavovské zřetele druhé sněmovny docházely náležitě politické korektury sněmovnou první.

Proti vytvoření hospodářského parlamentu jsou vznášeny především námitky, které mají svůj — zcela oprávněný — důvod v tom, že při naivních formulacích návrhových znamenala by podobná druhá sněmovna nutně zesílení živlů pravých na úkor živlů levých, jichž mocenská posice ve státě se jeví nejlépe ve volbách na základě přímého hlasovacího práva. Tato námitka padá přirozeně sama sebou, pojímáme-li hospodářský parlament jako instituci stavovskou. Přes to však nedůvěra, která takto proti hospodářské sněmovně byla vzbuzena, trvá stále dále a přenáší se i na konstrukce, které jsou vývojem lidské společnosti plně ospravedlněny a proti nimž námitka třídní zaujatosti při zralé úvaze nemůže býti ani vznesena. Hospodářský parlament bývá odmítán, aniž se o něm diskutuje. Odůvodnění zamítavého stanoviska, nechceme-li je spatřovati v odezvě na naivní pojmání této instituce, ač se zdá, že tu je kořen všeho, bývá haleno leckdy do hávu ideologického. To tehdy, praví-li se, že hospodářský parlament na stavovském základě je v rozporu s ideou demokracie a že jeho vznik není na linii, kterou vymezuje pro vývoj společenského řádu socialismus. První námitku lze pokládati za vysvětlenou tím, co výše bylo řečeno o síle stavovství v dnešní lidské společnosti a o jeho prospěšném využití pro cíle demokracie. Druhá námitka, čerpaná z ideologie socialismu, je nepochybně vážnější. V celém rozsahu nelze se na tomto místě tímto problémem zabývat. Stačí však říci tolik, že při pojmání socialismu jako hnutí ryze třídního by ovšem základní myšlenka stavovská, totiž přivedení všech povolání k účasti na řízení státu byla se socialistickou ideou v nepřekonatelném odporu. Avšak moderní socialismus staví si pro dosažení svého ideálu, který spatřuje v přebudování dnešního společenského řádu, i bližší cíle praktické, mezi nimiž nejprřednějším je zvednutí významu a hospodářské síly těch, kdož náležejí do kategorie sociálně slabších. Tento praktický cíl není nijak vzdálen myšlence stavovské v její kombinaci s demokracií. Jde jen o to, jak bude státní orgán, v němž stavovství dojde k výrazu, vybudován. Tu pak nutno se vším důrazem říci, že nic by nebylo nesprávnějšího, nežli v hospodářském parlamentě stavovském viděti instrument, který by měl pomáhat ony stavy, jež náležejí podle terminologie socialismu mezi vykořisťované, v jejich významu a posici stlačovat. Stavovský orgán má poslání vykonávat mezi jednotlivými povoláními, jež jsou v něm zastoupena, funkci vyrovnávací, a nikoli zápasy mezi nimi vyvolávat, tím méně ovšem pracovat k vítězství některého z nich. Znamenalo by zcela nepochopiti účel hospodářského parlamentu stavovského, kdyby v něm měl býti vycitován nástroj dnešních t. zv. vládnoucích tříd proti třídám nižším. S tohoto hlediska není dobře srozumitelné, jestliže na straně socialismu ozývají se hlasy zamítající hospodářský parlament zcela paušálně, aniž se děje pokus problém, k jehož řešení se touto institucí dává námět, pod zorným úhlem socialismu kriticky objasniti. Lze si to vysvětliti jedině tím, nač bylo již výše poukázáno, že název hospodářského parlamentu nese s sebou odiosní příchuť naivního pojmání této instituce, na kterou

nemohou socialističtí odpůrci zapomenout. Takto lze podle mého názoru pochopiti hledisko Peškovo k námětu V. J. Klofáče (Právo Lidu 7. prosince 1932), příležitostné poznámky v revue Nová Svoboda a také stanovisko Fischerovo (Třetí říše), jehož korporativní funkcionalismus je ostatně málo zřetelný.

IV.

Pokusím-li se nyní v hrubých rysech načrtnouti, jak by bylo lze v praktické politice myšlenku hospodářského parlamentu stavovského uvést ve skutek, děje se tak přirozeně jen v nejhlavnějších konturách, při čemž je jasno, že právní problémy (změna ústavy) zůstávají úplně stranou.

Hospodářský parlament stavovský nemůže býti volen, neboť technický prostředek volby je v rozporu s jeho funkcionálním určením. Jsou v něm zastoupena jednotlivá povolání svými delegáty, jež vysílají nejvyšší články organizací jednotlivých povolání. Tu tkví jistá obtíž pro naše poměry, ježto řada povolání, ač na nejvyšší rozsáhlé síti organizačních kombinací nijak nechybí, není organizačně vyústěna v články vrcholné. Avšak obtíž není tak významná, jak se zdá, neboť při vážné vůli hospodářský parlament stvořiti bylo by lze očekávati se značným optimismem, že by takovéto vrcholné články velmi záhy vznikly.

Zastoupení jednotlivých povolání předpokládá určité základní skupiny povolání, jež lze vypočítati asi takto: zemědělství, průmysl a živnosti, obchod, doprava, svobodná povolání, veřejné zaměstnanectvo správní, školství, věda a umění. Uvnitř jednotlivých skupin nutno pak činiti další rozčlenění podle významu jednotlivých složek příslušného povolání. Tak zemědělství lze členiti na výrobce, kteří používají cizích pomocných sil, na výrobce, kteří pracují sami (nebo jen se svými členy rodiny), a na zaměstnance při zemědělství; zdá se mně býti podružnou otázkou, jak by byla vyřešena otázka pro zařazení těch zaměstnanců vedoucích, kteří představují zaměstnavatele (tato otázka vyskytuje se i u jiných povolání, zejména v průmyslu). Obdobně jako u zemědělství je třeba lišiti i v průmyslu a živnostech výrobních, při čemž kriteriem nebude však moci býti hledisko, zda používá se při výrobě námezdních sil, nýbrž způsob výroby (velká či malá podle určitého zvoleného měřítka formálního rázu). Skupina dopravní bude při dnešním stavu, kdy valná část dopravních funkcí je obstarávána přímo státní správou, poměrně nepatrná, čímž není řečeno, že by byla bezvýznamná. Mezi svobodná zaměstnání lze čítati nejen typická povolání takto označovaná (advokáti, notáři, lékaři, civilní technické a pod.), nýbrž i žurnalisty. U veřejného zaměstnanectva správního je třeba lišiti, nechceme-li pouštěti se zřetele duchovní hodnoty, jichž je tento stav nositelem, úřednictvo (kriteriem může býti znak, jež volí pensijní zákonodárství) a zaměstnanectvem ostatním. Skupina školství obsahuje všechny činitele vyučující na všech školách kromě vysokých a je možno provésti dělbu na školy národní a občanské, střední a odborné. Vysoké školy řadím do skupiny vědy a umění, v níž by druhý pododdíl byl určen pro povolání umělecká. Soudci (avšak pouze soudci kat exochen) a důstojnický, jakož i četnický a policejní sbor jsou ze zastoupení v hospodářském parlamentu vůbec vyloučeni. Domnívám se, že je to i logické, nehledíc k praktické účelnosti, neboť funkce, jež příslušníkům těchto stavů ve státě náležejí, leží v linii základních politických směrnic, jež přísluší — podle dalšího mého námětu — vykonávati především demokratické sněmovně a nikoli hospodářskému parlamentu.

Počet delegátů jednotlivých skupin neřeším, neboť věc by vyžadovala zevrubně

úvahy, opřené i o statistická čísla, domnívám se však, že úhrnný počet všech delegátů v hospodářském parlamentě neměl by přesahovati číslici 150. Rovněž ponechávám stranou jakožto podružné otázky vnitřního ustrojení této instituce, jen bych poznamenal, že účelu instituce by nejlépe vyhovovalo, kdyby v předsednictví se střídaly jednotlivé skupiny svými delegáty v určitých časových obdobích.

Nejdůležitější je přirozeně problém, jak nový hospodářský parlament stavovský vkloubiti do dnešní soustavy státních orgánů. Ježto podle mínění výše naznačeného má tato instituce nahrazovati dnešní senát, domnívám se, že je nutno vycházeti ze zásady parity parlamentu hospodářského se sněmovnou poslaneckou, ač ovšem v některých směrech je třeba poskytnouti sněmovně poslanecké nejen formální, nýbrž i materiální prioritu. Věci ryze politické, mezi něž bylo by počítati základní směrnice zahraniční politiky, otázky vojenské obrany státu, věci organizace státního zřízení (čítajíc v to i záležitosti jazykové) náležejí do meritorní kompetence jediné poslanecké sněmovně; hospodářský parlament učiní v těchto věcech pouze votum poradní, na něž sněmovna vázána není. Vznikne-li spor, zda jde o takovouto záležitost eminentně politickou, přikáže se vyřešení sporu výboru sestavenému paritně z obou komor za předsednictví některého vůdčího činitele státu (president republiky, předseda vlády).

V ostatních věcech je hlas obou komor stejně významný, avšak jen tehdy, je-li mínění všech skupin v hospodářském parlamentě jednotné. Vnitřní jednání hospodářského parlamentu musí totiž býti vzhledem k jeho poslání odchylné od jednání sněmovny, utvořené z demokratických voleb. Nemá-li účel hospodářského parlamentu býti úplně zmařen, nemůže se jednání řídití ohledy na mínění většiny všech členů. Každá věc musí býti projednána ve všech skupinách, které se o ní vyslovují. Při rozporu mínění je třeba postarati se mezi skupinami s různými názory o dohodu. Nedojde-li k ní, předloží se sněmovně poslanecké všechna mínění, jež jednotlivé skupiny zaujmou. Poslanecká sněmovna rozhoduje o návrhu samostatně. Je-li stanovisko hospodářského parlamentu na venek jednotné, nemůže poslanecká sněmovna svým prostým usnesením vysloviti se pro stanovisko odchylné, leda že by se v ní našla kvalifikovaná většina, jak to dnes předvídají pro případ dissensu obou sněmoven předpisy ústavní listiny. Lze se nadíti, že uvnitř jednotlivých skupin i mezi nimi navzájem dojde ve většině případů k názorové jednotnosti, neboť jednak lze ze zkušenosti počítati s tím, že přímým jednáním mezi representanty povolání, kteří mají náležitou autoritu, jsouce nejvyšším organizačním článkem svého povolání do hospodářského parlamentu delegování, podaří se rozpory odkliditi, jednak bude k dohodě mocně působiti, že pro případ nedohody otevírá se cesta řešení politického v poslanecké sněmovně, které s hlediska hospodářského nemusí býti nejlepší.

Bylo by možno zmíniti se také o tom, jaký bude poměr vlády k oběma sněmovnám v nové konstrukci, a zejména i o tom, odkud by měli býti členové vlády rekrutováni, avšak lze snad projeviti názor, že v této stati, která rozvíjí problém hospodářského parlamentu na podkladě stavovském jen v základních rysech, není vhodné pouštěti se do podrobností.

Budiž však dovoleno projeviti mínění, že hnutí stavovské je v moderní společnosti do té míry mohutné, že dříve či později se přestavbě našeho státního zřízení s použitím elementu stavovského nebude lze vyhnouti. Státnická obezřelost pak káže připouštati hnutí stavovské ke službě pro stát pokud možná záhy, neboť není nijak účelné, jsou-li síly v tomto hnutí tajené nuceny se uplatňovati cestami nepřímými a nikoli le-

gálními prostředky, jež přinášejí s sebou i odpovědnost, které jsou jednotlivá povolání při dnešním svém vlivu na státní záležitosti úplně zproštěna.

Vzhledem k tomu, že fašistická Itálie vybudovala na podkladě stavovském svůj systém korporativní, bývá stavovství uváděno v úzkou souvislost s fašismem. Každému, kdo je věci jen trochu znalý, je patrné, že jde o ryze nahodilou konexitu a nikoli o kauzální vztah. Vnitřní relace mezi stavovstvím a fašismem není; prostě fašismus využil kladů, které stavovství v sobě chová, ke svým účelům. Neučinil tak ovšem důsledně a snad ani ne s úplným úspěchem, avšak proto nelze zajisté stavovství zavrhnout, neboť jde o společenské hnutí, které — jak pevně jsem přesvědčen — s formou státního zřízení nemá zásadně nic společného.

DR. LADISLAV PATOČKA:

DIPLOMACIE A DIPLOMATI.

(*Od Callièra ke Cambonovi.*)

(*Dokončení.*)

Nyní bylo by možno přímo srovnávat s Cambonem, považují však za vhodnější k lepšímu vyniknutí rozdílů mezi dvěma stoletími diplomatické praxe, ponechati Cambonovi volné slovo a pak teprve odvážiti se srovnání obou názorů. Cambon je nám přirozeně bližší, byť reformátorům diplomatické služby nezdál se naprosto radikálním, spíše konservativním tradicionalistou, který předpovědmi maří tak mnohé jejich plány. Vyšel z diplomatické dynastie Cambonů, která Francii dala nejschopnější zástupce, postavené proto na nejobtížnější místa. Bratr jeho Paul byl po desetiletí velvyslancem v Londýně, za oněch slavných dob sjednání srdečné dohody, až do spojenectví spečetěného krví na bojišti Champagneském. Autor, Jules, postaven na místo nejožehavější, jako velvyslanec v Berlíně, a dnes Žlutá kniha, jakož i akta vydaná německým zahraničním úřadem se vši předzíravostí Cambonovou pro události, které přijdou, svědčí o tom, že byl nejschopnějším diplomatem doby předválečné. Proto máme plné oprávnění srovnávat jeho názory s názory Callièrovými.

Nezná zaměstnání rozmanitějšího nad diplomatovo, již proto, že má mnohem více tradice, než pravidel; diplomacie je přes to exaktní disciplinou, neboť je tu třeba co nejvíce obezřetnosti, úspěch závisí mnohdy i na náhodách a vyžaduje si proto charakter pevný a nezávislého ducha. Každý národ má své mravy, své předsudky a způsoby; má-li diplomat v cizině opravdově plniti svůj úkol, musí zapřít vše, co přinesl si z domu a úplně přizpůsobiti se mravům, předsudkům atd. ciziny. Snaží se mysliti i žíti tak, jak oni činí. Bruyère je nazval chameleony a vidíme na tom, že publikum je nechápe. Bruyère dokonce odvážil se i těžšího obvinění: „Stěžoval si na ně, že se ničemu nenaučili během dlouhých dob a že celá jejich politika záleží výhradně v tom, že snaží se vyvarovati napálení, zatím co se pokoušejí napáliti druhé.“ Rochefoucauld prý velmi správně k tomu podotýká, snad na základě svých zkušeností, že nic není snazšího, než býti napálen, když myslím, že napalují druhé. Cambon není ani rozhořčen, jemu prostě býti diskrétní a umět čekati, neznamena ještě klamati. Právě diskrétnost ostře odlišuje diplomata od ostatních lidí, ač ve Francii, jak si stěžuje, diskrétnost je tak nepopulární a diplomacie proto neoblíbená. V Německu naproti tomu žijí lidé zdvojení; na venek plní ohledů, vše sešněrováno předepsanými pravidly, d u c h však je úplně svobodný, duchovní spe-